

19.5 2023
FREDAGSSERIEN¹³
MUSIKHUSET KL. 19.00

NICHOLAS COLLON
DIRIGENT

IWONA SOBOTKA
SOPRAN

GIORGI STURUA
TENOR

YURIY YURCHUK
BARYTON

MUSIKHUSETS KÖR
INSTUD. ELERIIN MÜÜRPEAL

György Ligeti
Atmosphères

9 min

Olivier Messiaen
L'ascension

27 min

1. *Majesté du Christ demandant sa gloire à son Père*
(Kristi Majestät som ber om sin härlighet från sin fader)
2. *Alléluias sereins d'une âme qui désire le ciel*
(Fridfulla hallelujarop från en själ som längtar till himlen)
3. *Alléluia sur la trompette, alléluia sur la cymbale*
(Halleluja på trumpet, på cymbal)
4. *Prière du Christ montant vers son Père*
(Kristi bön då han stiger upp mot sin Fader)

PAUS 20 MIN

Sergej Rachmaninov
Klockorna op. 35 (1913)

35 min

1. *Allegro, ma non tanto*
2. *Lento*
3. *Presto*
4. *Lento lugubre*

GYÖRGY LIGETI: ATMOSPHERES

György Ligetis (1923–2006) *Atmosphères* för stor orkester uruppfördes vid festivalen för nutida musik i Donaueschingen år 1961. ”Det finns inga rytmiska eller melodiska motiv i verket, dess form bygger enbart på förändringar i klangfärgen och dynamiken”, förklarar tonsättaren.

Verket inleds med ett fem oktavers kromatiskt kluster för stråkar och blåsare som reduceras då instrumenten faller bort från texturen. Musiken tumlar om i statisk tidlöshet som en nebulosa i en avlägsen rymd.

Atmosphères är blott en klangmassa där man inte kan särskilja vare sig solopassager eller genomföring. Genom att se på noterna varseblir man tydligare mikropolyfoni, överlappande små kanon, toner som rör sig i olika takt men i samma riktning, ackord som tilltar och avtar i vågor, långsamt klättrande glissandon och så vidare. *Atmosphères* gjorde Ligeti berömd, vilket bygger lika mycket på den suggestiva musiken som på de tekniska lösningarna.

OLIVIER MESSIAEN: L'ASCENSION, FYRA SYMFONISKA MEDITATIONER FÖR ORKESTER

19

L'Ascension med underrubriken *Fyra symfoniska meditationer för orkester* var Olivier Messiaens (1908–1992) genombrottsverk från år 1933. Ursprungligen var det skrivet för orgel och år 1936 uruppfördes en version för orkester.

Den första meditationen (”Kristi Majestät som ber om sin härlighet från sin fader”) är en monumental bleckkoral som bygger på ord ur Johannes evangelium: ”Fader, stunden har kommit. Förhårliga din son, så att Sonen kan förhårliga dig”.

Andra meditationen, *Fridfulla hallelujar* från en själ som längtar till himlen, är en himmelsk vision i pastoral anda, där träblåsarnas arabesker alternerar med tre mellanspel. Texthänvisningen är från den katolska Himmelsfärdsdagens mässa: ”Gud, vi tror att din ende Son har uppstått till himlen”.

Tredje satsen *Alléluia sur la trompette*, *alléluia sur la cymbale* fortsätter firandet med hänvisning till Psalm 47: ”Gud har dragit upp under jubelrop, Herren vid hornens klang... Klappa händer, alla folk, hylla Gud med jubelrop!” Det orientaliskt färgade scherzot för Messiaen närmare den traditionella orkesterlitteraturen.

Verkets sista meditation, *Prière du Christ montant vers son Père*, sträcker sig mot framtiden. Det långsamma tempot, de långsamt växlande modala harmonierna och stråkarnas strålände eviga ljus beskriver hur den traditionella uppfattningen om tid och rum får ge vika. Då musiken höjer sig mot det sista fortissimot sker en befrielse mot det immateriella.

SERGEJ RACHMANINOV: KLOCKORNA OP. 35

För Sergej Rachmaninov (1873–1943) blev klockornas klang ett av livets och kompositionernas ledmotiv. "Ett av mina käraste barndomsminnena är förknippade med fyra noter som hördes i stora klockan i den novgorodska Sofiakatedralen", berättade han.

Under sin landsflykt mindes Rachmaninov den förlorade ljudvärlden: "Klockornas klang dominerade alla ryska städer som jag kände – Novgorod, Kiev, Moskva. De följde alla ryssar från vaggan till graven och ingen tonsättare har kunnat fly deras inflytande."

Då Rachmaninov arbetade i Rom sommaren 1912, fick han ett anonymt brev, som innehöll Konstantin Balmonts (1867–1942) fria översättning av Edgar Allan Poes dikt *Klockorna* (1849). "Jag läste dikten och beslutade omedelbart att använda den i en Körsymfoni i fyra satser", berättar tonsättaren. "Jag arbetade på kompositionen med febril iver och jag betraktar fortfarande den som en av mina bästa kompositioner".

Klockorna op. 35 (Kolokola, 1913) har en fyrsatsig struktur som kan gestaltas som symfonisk. Förebilden för sista satsen är finalen i Tjajkovskijs *Symphonie pathétique* och temat för båda är döden. I behandlingen av den väldiga besättningen kunde Rachmaninov dra nytta av sin erfarenhet som chefsdirigent vid Bolsjojteatern.

Verserna i Poes dikt bildar *Klockornas* fyra satser, där livsloppet beskrivs av slädklockor i silver, bröllopsklockor i guld, larmklockor i mässing och begravningsklockor i järn. De klingar i partituret instrumenterade på många olika sätt.

Huvudrollen i Poes dikt innehas av klockornas ljud, hos Balmont handlar det om deras inverkan på människan. Balmont lade till i dikten egna texter som, typiskt för den ryska konstens "silverålder", utstrålar en fatalistisk anda som förebådar krig och revolution.

Verket börjar med silverklockor vars pingel flöjtarna, oboerna, klarinetterna, harpan och violinerna försöker härma i introduktionen som upprepar tre klirrande toner. Med ett långt och lågmält Ess uppmanar tensorsolisten oss att lyssna (Slysjsj) och kören ger svar i fortissimo.

Lyssnaren dras med på en ungdomlig slädfärd med klirrande bjällror (kolokolt-sjiki), snön yr och barnen skrattar. Mitt i satsen utformar Rachmaninov ett långsamt avsnitt av Balmonts tillägg till dikten. En kör utan ord ackompanjerad av orkestern förebådar döden. Återtagningen av huvuddelen går tillbaka till slädfärden, men som en påminnelse hörs i förbigående Dies irae-motivet.

Andra satsen börjar med stråkarnas melankoliska variation av Dies irae-melodin. De gyllene bröllopsklockornas ljud är heligt. Sopransolot målar den äktenskapliga kärlekens lycka. Rachmaninov tecknar fagra visioner med melankoliska kommentarer och variationer av Dies irae-motivet.

I tredje satsen övertas solistens roll av kören, eftersom larmklockorna (nabat) klingar för alla. Med blåsarnas rytmer åstadkommer orkestern de ortodoxa klockornas klapper. Körens uppmaning att lyssna (Slysjsj!) ekar som ett nödrop. Poes text koncentrerar sig på förtvivlan och Bal-

monts betoningar ger upphov till en vision, där jorden drunknar i lågor som sträcker sig ända till månen. Med modernistiska effekter och ryckande rytmer kör scherzot mänskligheten till ruinens brant.

Sista satsen börjar med ett solo för engelskt horn ackompanjerat av dämpade stråkar. Dödslockorna (zvon) i järn ger ingen pardon. Barytonsolisten fungerar som körens försångare. Solot påminner om hur såväl de rättfärdigas som de syndigas hjärtan blir till sten (Sjto na serdtse budjet kamen) och deras ögon sluts i döden. På denna punkt antecknade Rachmaninov Tjajkovskijs initialer i manuskriptet.

Då tempot tilltar uppenbarar sig i Allegrot en mardrömsliknande demonisk gestalt i klocktornet, som driver med de dödliga. Den kusliga höjdpunkten ger vika i violornas nedåtgående motiv, där Sofia-kyrkans klockor klingar. Musiken återgår monotont till den dovt klingande början, men en kort epilög för orkestern höjer musiken från ciss-moll till Dess-dur. Detta är tonsättarens ljusa och hoppingivande, strålande Lux aeterna, en påminnelse om möjligheten till fred och frälsning.

Antti Häyrynen

NICHOLAS COLLON

Britten Nicholas Collon hör till den yngre generationens mest efterfrågade och uppskattade dirigenter. Han tillträdde i augusti 2021 som Radions symfoniorkesters nionde chefsdirigent och fortsätter på sin post fram till sommaren 2028.

En viktig del i Collons programplanering för RSO utgörs av ett urval tematonsättare som varierar från en säsong till en annan. Under spelåret 2022–23 är de György Ligeti, Outi Tarkiainen och Sergej Rachmaninov. Därtill har han inbjudit Brett Dean till tonsättargäst för RSO. Collon dirigerar RSO:s säsongskonserter och därutöver orkesterns utländska gästspel på Proms i London med Pekka Kuusisto som solist och i Estland och Tyskland med Hilary Hahn.

Collon är även chefsdirigent för den brittiska kammarorkestern Aurora Orchestra som han grundade år 2004. Han har arbetat med Residentie-orkestern i Haag sedan år 2016. Först delade han posten som huvuddirigent (principal conductor) med Jan Willem de Vriend och 2018–2021 fick han hela ansvaret som chefsdirigent. Sedan hösten 2017 har han även varit förste gäst-dirigent för Gürzenich-Orchester Köln.

Collon har gästdirigerat ett flertal berömda orkestrar: utöver de brittiska

topporkestrarna bl.a. Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Tonhalle-orkestern i Zürich, Ensemble InterContemporain, Europeiska kammarorkestern, Oslo-Filharmonien, Franska nationalorkestern, Metropolitan-symfoniorkestern i Tokyo och Torontos symfoniorkester.

Collon har en bred repertoar och har även arbetat som operadirigent. Han har dirigerat över 200 nya verk, bland dem många uruppföranden och premiärer av kompositörer som bl.a. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki och Judith Weir.

Under säsongen 2021–22 spelade Collon in musik med RSO av Sibelius, Thomas Adès och Lotta Wennäkoski. Bland hans skivinspelningar med Aurora Orchestra vann *Road Trip* (Ives, Copland, Adams och Muhly) år 2015 priset Echo Klassik i serien Klassik ohne Grenzen. Aurora Orchestras första utgåva för Deutsche Grammophon var den 2020 utkomna skivan *Music of the Spheres* (Mozart, Max Richter, Adès, Dowland/Muhly och Bowie). Han har därtill spelat in bl.a. Haydn, Ligeti, Britten och Delius samt med Hallé-orkestern ett flertal skivor med modern repertoar.

IWONA SOBOTKA

Den polska sopranen Iwona Sobotka utexaminerades från Chopin-musikuniversitetet i Warszawa och fortsatte sina studier vid musikhögskolan Reina Sofia i Madrid under Tom Krauses ledning. Hon deltog med framgång i internationella sångtävlingar och vann Drottning Elisabeths tävling i Bryssel år 2004.

Förutom de europeiska länderna har Sobotkas karriär fört henne till Förenta staterna och Japan. Hon har samarbetat med många kända dirigenter, bland andra Colin Davis, Sylvain Cambreling och Jerzy Maksimiuk. Simon Rattle har kallat henne för "en mycket unik musiker, som kombi-

nerar en enastående vacker röst med ett skarpt intellekt".

Sobotka inledde sin karriär vid Parisoperan i en uppsättning av Paul Dukas' *Ariane et Barbe bleue*. Till hennes senaste roller hör titelrollerna i *Rusalka* och *Manon Lescaut* samt Roxanas parti i Karol Szymanowskis opera *Kung Roger* som sattes upp på Chicagooperan.

På orkesterscenerna har hon senast hörts i Beethovens oratorium *Kristus på Oljeberget* med Berlins filharmoniker under Sir Simon Rattle och Richard Strauss' *Vier letzte Lieder* med Luxemburgs filharmoniker under Marek Janowski.

GIORGI STURUA

Den georgiske tenoren Giorgi Sturua uppträder i krävande operaroller på olika håll i Europa. Han har fått mycket beröm för sin ungdomliga, kraftiga röst och strålande röstbehandling.

Sturuas senaste prestationer är Vasilis roll i Umberto Giordanos opera *Sibirien* vid Maggio Musicale-festivalen i Florens, Don Juans parti i Dargomyžskis *Stengästen*, Vladimirs roll i Borodins *Furst Igor* vid Bolsj-

ojoperan i Moskva samt Prins Sinodals roll i Anton Rubinsteins opera *Demonen* i Queen Elisabeth-konserternsalen i London.

Närmast förestående är hans debut som Ismael i Verdis *Nabucco* och Cavaradossi i Puccinis *Tosca* vid operorna i Krakow och Wrocław.

YURIY YURCHUK

Den ukrainske barytonen Yuriy Yurchuk började först arbeta inom affärlivet, men övergick sedan till musikstudier, då han i Chicago träffade professor Marc Alon Embree och började studera vid DePaul University. Han har haft framgång vid internationella sångtävlingar, bl.a. Drottning Sonja-tävlingen i Oslo, Ottavio Zino-tävlingen i Rom och Monasterostiftelsens belcanto-tävling i Förenta staterna.

Åren 2015–2017 deltog Yuriy i programmet för unga sångare vid Royal Opera House och fick tillfälle att sätta sig in i det praktiska operaarbetet och lära sig olika roller. Han sjöng bland annat Germonts roll i *La Traviata*, Rodrigo i *Don Carlos*, Alfio i *Cavalleria rusticana* och Kreons parti i Stravinskys operaoratorium *Oidipus Rex*.

Under säsongen 2021–2022 framförde Yurchuk flera stora roller vid Royal Opera

House, bl.a. Marcello i *La bohème*, en roll som han senare sjungit också i många andra europeiska operahus.

På senare tid har han haft framgång bl.a. som greve Rodolfo i Waxfordfestivalens produktion av Jacopo Foronis opera *Margherita* samt titelrollen i *Jevgenij Onegin* vid Ukrainas nationalopera.

Till hans senaste uppdrag hör även *Jevgenij Onegin* vid La Monnaie i Bryssel och nationalteatern i Tokyo samt Rodrigo i *Don Carlos* vid nationaloperan i Kiev. Rachmaninovs Klockorna sjunger han förutom med Radions symfoniorkester även som solist med Londonfilharmonikerna.

Yurchuk har tillsammans med sopranen Anush Hovanissian och pianisten Sergej Rubin släppt en samling romanser av Rimskij-Korsakov för Stone Records.

24

MUSIKHUSETS KÖR

Musikhusets kör är en symfonisk kör som vid behov även kan fungera som mans- eller damkör. Den samarbetar med Musikhusets huvudaktörer Helsingfors stadsorkester, Radions symfoniorkester och Sibelius-Akademien.

Kören grundades hösten 2011 på initiativ av Hannu Lintu, Jukka-Pekka Saraste och John Storgårds. Körens konstnärliga ledare var ända till 2017 Tapani Lämsiö. Körens nuvarande konstnärliga ledare är Nils Schweckendiek och körmästare Jani Sivén.

Musikhusets kör debuterade år 2012 med Brahms' *Ein deutsches Requiem* spelat av RSO under ledning av Jukka-Pekka

Saraste. Vid en HKO-konsert julen 2012 framfördes Beethovens nionde symfoni under Leif Segerstams ledning och därmed lades grunden för en ny årlig tradition.

Körens repertoar består av symfonisk kör- och orkestermusik samt verk a cappella. Repertoaren omspannar alla musikaliska epoker och planeras tillsammans med Musikhusets huvudaktörer. Kören har år 2014 spelat in Einojuhani Rautavaaras *Balada* samt år 2015 Rautavaaras fyra sånger ur operan *Rasputin*.

RADIONS SYMFONIORKESTER

Radions symfoniorkester (RSO) är Yles orkester med uppdrag att producera och främja inhemsk musikkultur. Orkesterns chefsdirigent är Nicholas Collon.

Radioorkestern grundades år 1927 med en besättning på tio musiker. På 1960-talet utvidgades RSO:s besättning till full symfoniorkester. Orkesterns chefsdirigenter har varit Toivo Haapanen, Nils-Eric Fougstedt, Paavo Berglund, Okko Kamu, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste, Sakari Oramo och Hannu Lintu.

Utöver de stora klassisk-romantiska mästerverken omfattar RSO:s repertoar en hel del ny musik och orkestern uruppför årligen ett flertal verk som beställts av Yleisradio. Till RSO:s uppgifter hör även att göra friköpta inspelningar för Yleisradios arkiv av hela den inhemska orkestermusiken.

RSO har spelat in på skiva verk av bl.a. Mahler, Bartók, Sibelius, Hakola, Lindberg, Saariaho, Sallinen, Kaipainen och Kokkonen. Orkestern har för sina inspelningar fått Gramophone Award två gånger – för Lindbergs klarinettkonsert 2006 samt för Bartóks violinkonsert 2018. Orkesterns övriga pris omfattar bl.a. BBC Music Magazine Award, Presto Classical, MIDEM Classical Award samt nominering till Grammy 2020 och 2021. Skivan med Sibelius tondikter och sånger fick priset International Classical Music (ICMA) 2018. Det inhemska EMMA-priset har RSO fått 2016 och 2019.

RSO:s konserter sänds direkt på Yle Arenan och i Yle Radio 1 samt samma kväll med fördröjning på Yle Tema. Inspelningar av konserterna sänds på Yle TV1.